

İŞÇİNİN SESİ

ÇEK-AL

Bütün ülkelerin
proleterleri birleşin!
Karkerên hemû welatan yekbin!

Tek silah parti!
Tek yol devrim!
Yıl: 12, Sayı:310, 28 Temmuz 1986

Bu sayımızda, Ayla Antepli yoldaşımızın SBKP MK Genel Sekreteri Gorbaçov yoldaşın 27. Kongre'ye sunduğu Politik Rapor'u değerlendiren yazısının IV. bölümünü veriyoruz.

IV.

SBKP 27. Kongresi'nin ardından

Ayla Antepli

27. Kongre Raporu'nun değerlendirmesinde, raporun uluslararası sorunlarla ve Sovyet dış siyasetiyle ilgili bölümlerinden, Sovyetler'deki iç yaşamın sorunlarını ele alan bölümlerine geçiyoruz.

Uluslararası duruma ve dış siyasete ilişkin bölümlerin tersine, bu bölümler son derece öz-eleştiriseldir. Her alandaki birçok ciddi eksiklik açıkça söyleniyor, bu eksiklikleri gidermek için kararlı önlemler almaya çabalıyor. Bundan önceki kongre raporlarındaki "resmi iyimserlik" yanında bu çok sevindirici bir gelişmedir.

Yürükoğlu yoldaşımız, *Yaşayan Sosyalizm*'de Sovyetler'in iç durumuna ilişkin bölümlere geldiğinde, bu bölümlerin "TKP için, yalnızca SBKP'nin başarılarını ve sorunlarını öğrenmek açısından değil, aynı zamanda kendi anlayışını geliştirmek açısından da önemli olduğunu" söylüyordu.

Biz de, dünyanın 1/6'sını kaplayan bir ülkede, tümüyle yeni bir toplumsal sistemin kuruluşundaki sorunları, yönleri görüp en başta kendi anlayışımızı geliştirmek açısından yaklaşacağız.

SBKP yepyeni tarihsel sorunlara, kendisine tarihten miras kalmış birçok elverişsiz koşul altında çözüm arıyor. Sosyalizmi ilk kuran, geliştiren, dünya devrimci merkezi olarak ağır yük ve sorumluluklar omuzluyor.

Bugün Sovyetler'in karşılaştığı sorunlar, kapitalizmden komünizme geçişin bazı en temel karakteristiklerine ve yasallıklarına somut örnek oluşturuyor. Bu yasallıkların işleyişine, bunlara uyulmazsa, bunlar çığnense neler olacağına ilişkin önemli dersler taşıyor. Sosyalizm için savaşıyoruz bizler bunlardan öğrenmeliyiz. Başka yanlışlar yapabiliriz ama Sovyetler'in deneyiminde yanlışlığı sergilenen şeyleri bir daha yinelersek, bu affedilemez.

27. Kongre Raporu'nun birçok alanda yanlışları açıkça eleştirmesi, bizim de bunlardan öğrenmemiz için daha iyi bir fırsat yaratıyor.

Kuşkusuz bütün bu söylediklerimiz, doğruluğuna inandığımız noktalarda kendi eleştirilerimizi yapmayacağımız anlamına gelmiyor. Sovyetler'in aptal dostları ne derse desinler, eleştirilerimizi de yapacağız.

Ülkenin toplumsal-ekonomik gelişmesinin hızlandırılması

27. Kongre Raporu'nun Sovyetler Birliği'nin toplumsal-ekonomik gelişmesine ilişkin sorunları ve görevleri ele aldığı bölümünün başlığı şöyle: "Stratejik rota: Ülkenin toplumsal ekonomik gelişmesinin hızlandırılması"

Bu bölüm üç alt bölüme ayrılmış:

A. Toplumsal-ekonomik gelişmenin sonuçları ve onu hızlandırma gereksinimi,

B. Ekonomik siyasetin ana çizgileri,
C. Toplumsal siyasetin ana çizgileri.

Hızlandırma stratejisi

Bu bölüme kısa bir giriş yapıyor, Gorbaçov yoldaş, 27. Kongre'nin

belki de anahtar kavramı olan "hızlandırma" ile ne demek istediğini açıklıyor:

"Hızlandırma ile ne demek istiyoruz? Birincisi, ekonomik büyümenin hızını arttırmak. Ama hepsi bu değil. Öz olarak bu, büyümede yeni bir nitelik demektir: Bilimsel teknolojik ilerleme temelinde üretimin baştan sona yoğunlaştırılması, ekonominin yapısal olarak yeniden inşası, iş yönetiminde ve emeği örgütleme ve harekete geçirmede etkin biçimler.

"Hızlandırma siyaseti yalnızca ekonomik alandaki değişimlerle kısıtlı değil. Aktif bir toplumsal siyaseti, sosyalist adalet ilkesine tutarlı bir vurguyu hesaba katıyor. Hızlandırma stratejisi toplumsal ilişkilerin iyileştirilme-

sini, siyasal ve ideolojik kurumların çalışma biçim ve yöntemlerinin yenileştirilmesini, sosyalist demokrasinin derinleştirilmesini, iç dönüklük, duraganlık ve tutuculuğun — toplumsal ilerlemeyi geri çeken her şeyin — kararlı bir biçimde üstesinden gelinmesini öngörüyor.

"Bize başarıyı garantileyecek ana şey, yığınların canlı yaratıcılığı, sosyalist sistemin muazzam potansiyelini ve avantajlarını en iyi kullanmaktır.

"Kısacası yoldaşlar, ülkenin toplumsal ekonomik gelişmesini hızlandırmak tüm sorunların anahtarıdır: Acil ve uzun erimli, ekonomik ve toplumsal, siyasal ve ideolojik, iç ve dış tüm sorunlarımız. Sovyet toplumu için yeni bir niteliksel durum ancak bu yoldan elde edilebilir ve edilmelidir." (27. Kongre

Raporu, s.26-27)

Öncelikle belirtelim ki bilimsel teknolojik ilerlemeye ilişkin olarak "hızlandırma" fikri yeni değildir. 24.(1971), 25.(1976) ve 26.(1981) Kongre raporlarında da vardı ve önem veriliyordu.

Bu kavram, SBKP'nin, Sovyetler Birliği bilimsel teknolojik devrimde Batının gerisinde kalmıştır diye düşüncesiyle ve artan endişesiyle doğrudan bağlıdır. Yani, üretim güçlerinin gelişmesinde geride kaldığı düşünülüyor.

Hızlandırma stratejisi, en başta, bilimsel teknolojik devrimin getirdiği sorunları gidermek ve koyduğu görevleri yerine getirmek için düşünülmüştür. Raporun ilk bölümünden, daha önce verdiğimiz

bir alıntıyı yinelersek, bunu daha iyi görebiliriz:

“Modern bilim ve teknolojiyi halkın hizmetine koymak için sosyalizm, ihtiyacı olan herşeye sahiptir. Ama bilimsel-teknolojik devrimin sosyalist toplum için hiç sorun yaratmadığını düşünmek yanlış olurdu. Deneyim gösteriyor ki onun ilerlemesi, toplumsal ilişkilerin iyileşmesini, zihniyette bir değişikliği, yeni bir psikolojinin biçimlendirilmesini ve dinamizmi bir hayat biçimi ve kuralları olarak kabullenmeyi içeriyor. O, egemen olan yönetim biçimlerinin sürekli bir yeniden değerlendirilmesini ve hizaya sokulmasını ısrarla gerektiriyor. Başka bir deyişle, bilimsel-teknolojik devrim yalnızca ufuklar açmıyor, aynı zamanda ülkelerin iç hayatının ve uluslararası ilişkilerin bütün örgütlenmesinden daha yüksek istemlerde bulunuyor.” (agy, s.11)

Hızlandırma fikri, üretimin yoğunlaştırılması fikriyle de yakından bağlıdır. Üretimin yoğunlaştırılması yoluyla büyüme, yaygın bir temelde gelişme yoluyla büyümenin tersidir. Yaygınlaşma yoluyla büyüme, üretime ek emek ve maddi kaynaklar (toprak, hammadde, makina, fabrika) çekerek olur. Üretimi yoğunlaştırarak büyümenin ana ögesi ise emek verimliliğini yükseltmek ve maddi kaynak kullanımında ekonomi yapmaktır.

Bunun, Sovyetler’in önümüzdeki dönem toplumsal ekonomik gelişmesi için ne anlama geldiği, SSCB Bakanlar Konseyi Başkanı Nikolay Rizkof yoldaşın 27. Kongre’ye raporunda açıklanmış:

“Ekonomimiz, öyle bir düzeye geldi ki, eskiden olduğu gibi kaynakların düzenli büyümesi yoluyla değil, üretimin çok yönlü yoğunlaştırılması, her alanda yoğunlaştırılması yoluyla hızla gelişebilir. Yalnızca emek verimliliğini arttırmak değil, aynı zamanda üretim birimi başına kullanılan maddi girdileri azaltmak planlanıyor. ... Bunun sonucu olarak Sovyet ekonomisi nitelik olarak yeni bir gelişme yoluna girecek: Üretimin büyümesi, ilk kez, insan kaynağı gereksiniminde bir azalmaya paralel olarak sağlanacak. ...

(...)
“Ele aldığımız belge, ekonominin maddi kaynak gereksinimine temelden yeni bir yaklaşım içeriyor. Önceki yıllarda bu gereksinim ana olarak üretimi arttırarak karşılanırken, şimdi uzun erimli görev, gereksinim duyulan yakıt, enerji, hammadde, metal ve öteki maddelerde, bu maddelerde ekonomi yaparak, %75-80 büyüme hızı elde etmektedir.” (Nikolay Rizkov, SSCB’nin 1986-1990 Arasında ve 2000 Yılına Kadarki Dönemde Ekonomik ve Toplumsal Gelişiminin Ana Hatları, Novosti Press, İngilizce basım, Moskova 1986, s.14-15)

Görmüştük ki, 27. Kongre Raporu’nun başlangıcında, Gorbaçov yoldaş, bir süredir “parti ve hükümet organlarının eylem ve girişimleri zamanın ve yaşamın gereksinimlerinin gerisinde kaldı” diye açıkça belirtmişti. “İş yönetme biçim ve yöntemlerinde atalet ve kalıplılık”tan, çalışmada “dinamizmin azalması”ndan, “bürokraside artış”tan, “durganlık belirtileri”nden söz etmişti. Bu bölümde bunların altında yattığını düşündüğü ana nedenleri açıklıyor:

“Aynı zamanda, 1970’lerde ekonomide zorluklar birikmeye başladı, ekonomik büyümede gözle görülür bir düşme oldu. Sonuç olarak, SBKP programında konulan ekonomik gelişme hedeflerine, hatta 9. ve 10. beş yıllık planlardaki daha düşük hedeflere ulaşılmadı.

“Bu dönem için çizilen toplumsal programı tümüyle uygulamayı da başaramadık. Bilimin ve eğitimin, sağlık korunmasının, kültürün ve günlük hizmetlerin maddi temelindeki geride kalış sürdü.

“Tabii ki bunun böyle olmasında kontrolümüz dışındaki faktörler de etkili oldu. Fakat onlar belirleyici değildi. Asıl olan şuydu ki, değişen ekonomik durumun siyasal değerlendirmesini zamanında yapmada başarısız olduk, ekonomiyi yoğun gelişme yöntemlerine dönüştürmek ve bilimsel teknolojik ilerleme-

nin sonuçlarını ulusal ekonomide aktif kullanmak için yatkın ve acil gereksinimi kavramakta başarısız kaldık. Bu doğrultuda çok çağrı ve konuşma oldu, ama somut bir adım atılmadı.

“Ekonomi ek işgücünü ve maddi kaynakları üretime çekmeye yönelerek, yaygın temelde gelişmesini atalet içinde sürdürdü. Sonuçta, emek üretkenliğinin gelişme oranı ve diğer bazı verimlilik göstergeleri önemli ölçüde düştü. Bu durumu, yeni projelerle düzeltme çabaları dengeyi etkiledi. Ekonomi, emrindeki muazzam kaynaklara rağmen, bunların kılığını çekmeye başladı. Toplumun gereksinimleriyle erişilen üretim düzeyi arasında, efektif taleple mal arzı arasında bir açıklık belirdi.

“Ve son sıralarda çabaladığı halde, durumu tümüyle düzeltmeyi başaramadık. Çoğu tip endüstriyel ve tarımsal malın üretim miktarı, SBKP’nin 26. Kongresi’nin 11. beş yıllık plan dönemi için koyduğu hedeflerin gerisinde kaldı. Mühendislikte, petrol ve kömür endüstrilerinde, elektrik mühendisliğinde, demir bileşimli metal ve kimya endüstrilerinde ve kapital inşasında ciddi açıklık vardır. Verim için ana göstergelerde ve halkın yaşam standardının iyileştirilmesinde de hedeflere ulaşılmamıştır.” (agy, s.27-28)

Bütün bunlardan Gorbaçov yoldaş üç ders çıkarıyor.

“Birincisi, doğrudan alınan ders olarak

tanımlanabilir. Geçmişin sorumlu bir analizi geleceğin yolunu açar, oysa keskin dönemlerden kaçınan bir yarım-doğru, gerçekçi bir siyasetin konmasını dizginler ve gelişmemize set çeker. ...

“Öteki ders, pratik eylemlerde amaçlılık ve kararlılık duygusuna ilişkindir. Bizimki gibi böyle koca bir ekonominin yoğun bir gelişmeye çevrilmesi hiç de basit bir iş değildir ve oldukça çaba, zaman ve en yüce sorumluluk duygusu gerektirir. Ama bir kez dönüşümlere başlandı mı kendimizi yarım yamalak önlemlerle kısıtlamamalıyız. Tutarlı ve enerjik davranmalıyız ve en cesur adımları atmakta tereddüt göstermemeliyiz.

“Ve bir ders daha — bu asıl ders, diyebilirim. Herhangi bir uygulamanın başarısı, belirleyici ölçüde yığınların ona ne ölçüde aktif ve bilinçli katıldıklarına bağlıdır. Geniş emekçi yığınları seçilen yolun doğru olduğuna ikna etmek, onların moral ve maddi olarak ilgisini uyandırmak, kadroların psikolojisini yeniden oluşturmak — büyümemizin hızlanması için can alıcı koşullar bunlardır. Disiplin ve örgütlenme ne kadar daha sıkı

olursa, herkesin kendi işine ve sonuçlarına yaklaşımı ne kadar daha sorumlu olursa, ilerleme de o kadar daha hızlı olacaktır.

“Bugün partinin ve bütün halkın başlıca görevi ekonominin gelişmesindeki olumsuz eğilimleri kararlı bir şekilde geri çevirmek, ona gerekli dinamizmi kazandırmak, yığınların yaratıcılığına ve inisiyatifine, gerçekten devrimci değişime açınım vermektir.” (agy, s.28-29)

Genel çerçeve

Strateji, bilimsel-teknolojik ilerleme temelinde ülkenin gelişmesini hızlandırmadır. Amaç, “Sovyet toplumunun yeni bir niteliksel duruma” ulaştırılmasıdır.

Bu stratejiyi daha iyi anlamak için onu oluşturan öğelere de daha yakından bakmak gereklidir. Ancak Gorbaçov yoldaşın, hızlandırma stratejisini uygulamaya yönelik somut önerilerini getirdiği genel çerçeve budur ve buna ilişkin birkaç noktaya değinmek yararlı olacaktır.

1. Toplumsal ekonomik gelişmeyi üretimi yoğunlaştırma temelinde hızlandırma stratejisi yerinde ve gereklidir. Ama herşey onun nasıl (hangi somut biçimlerde) ve ne ölçüde başarıyla uygulanacağına bağlıdır.

2. Gelişmeyi hızlandırma ve yoğunlaştırma amaçlarını SBKP en azından ta 1971’den, 24. Kongre’den beri koymaktadır. Görüldüğü kadarıyla sorun, “bilimsel teknolojik ilerlemenin sonuçlarını ulusal ekonomide aktif kullanmak için acil gereksinimi kavramakta başarısız kalmak”tan (abç) çok, gerekli değişimleri yapamamaktır.

3. Oyle anlaşılıyor ki, Gorbaçov yoldaş, bu sorunu, hızlandırma ve yoğunlaştırma stratejisini tüm parti ve hükümet işlerinin göbeğine oturttuk, böylece tüm halkın dikkatini bu göreve toplayarak ve herşeyi bu görevin yerine getirilmesine bağlı kılarak çözmeyi düşünüyor. Bununla bağlı olarak, “pratik çalışmada bir kararlılık ve amaçlılık duygusu” vaadediyor. “... Bir kez dönüşümlere başlandı mı, kendimizi yarım yamalak önlemlerle kısıtlamamalıyız” diyor. “Tutarlı ve enerjik davranmalıyız ve en cesur adımları atmakta tereddüt göstermemeliyiz” diyor.

4. Bu bizi önemli bir noktaya getiriyor. Yukarıdaki sözleri, hem Gorbaçov yoldaşın özellikle ekonominin yönetimi alanında yaptığı pratik önerilerle, hem de yeni bir bakış gerekir dediği teorik fikir ve kavramlarla birlikte ele aldığımızda şu açığa çıkıyor: Üretimi modernleştirmedeki lagarlığı eleştirmenin yanı sıra, Gorbaçov yoldaş, ilk olarak 1950’lerde ve 1960’larda, özellikle de 1957 ve 1963’de başlatıldığı söylenen dönüşümlerin yarım yamalak uygulanışını da eleştiriyor. Buna ileride değineceğiz.

5. Bu söylediğimizi akılda tutarak, görüyoruz ki hızlandırma stratejisinin iki yönü vardır: Birincisi, üretimin, bilimsel teknolojik yenilik temelinde yoğunlaşması ve modernleşmesidir. İkincisi, 1957’de ve 1963’de öne sürülen ama sonraki 20 yıl içinde yarım yamalak ve tutarsız bir biçimde uygulanan, böyle uygulanması Gorbaçov yoldaşa göre, ekonomik gerileme ve durgunluğun nedenleri arasında bulunan, ekonomiyi yönetme yöntemlerindeki değişikliklerin artık daha hızlı uygulanmasıdır.

6. Ekonomik durgunluk ve gerilemeye ilişkin olarak, Gorbaçov yoldaş, karşılaşılan güçlükleri, yalnızca 9., 10. ve 11. beş yıllık plan hedefleri yerine getirilmediği için sıralamıyor. Aynı zamanda “ekonomik gelişme için SBKP programında konan hedefler”in yerine getirilmemesinden de yakınıyor. Biraz sonra ise Gorbaçov yoldaş, “SBKP’nin üçüncü programı kabul edildiğinden bu yana geçen çeyrek yüzyıl içinde” elde edilen büyük başarılarından söz ediyor.

Bilindiği gibi, 1961’de kabul edilen SBKP programının koyduğu ekonomik hedefler arasında, 1970’e kadar ABD’den daha yüksek üretim düzeyine ve

yaşam standardına, 1980’de ise komünizme ulaşmak vardı. (Bakınız: R. Yürükoğlu, Yaşayan Sosyalizm, s. 72-73)

Gorbaçov yoldaş, “1970’lerde birikmeye başlayan zorluklar” olmasaydı, programdaki hedefler yerine getirilebilirdi mi demek istiyor? Yani, programda tek ülkede komünizme ilişkin olan teorik görüşleri kabul mu ediyor? Bu soruların yanıtları bulanıktır ama öte yanda, bu bilim dışı hesaplar, programın “yeni basım”ından çıkarılmıştır.

7. Bu bizi bir başka noktaya getiriyor. Gördüğümüz gibi, Gorbaçov yoldaş “doğru düşünürsün”nden söz ediyor ve keskin dönemlerden “utangaç bir biçimde kaçınan”, “gerçekçi siyasetin belirlenmesini geciktiren” “yarım doğruları” eleştiriyor.

Gorbaçov yoldaşın stratejisi ve önerileri bu çerçevede de değerlendirilmelidir. Kendi raporundaki yarım doğruların sayısı da hiç azımsanacak gibi değildir. Ve kongrede, Gorbaçov yoldaşın önerilerinin açık tartışması pek az yapılmıştır.

Özellikle, SBKP’nin, “değişen ekonomik durumun zamanında bir siyasal değerlendirmesini” yapmadaki başarısızlığının nedenleri, ne raporda, ne de kongrede açıkça tartışılmamıştır.

8. Gorbaçov yoldaş, duraklama, kalıplılık, bürokrasi ve Sovyetler Birliği’ne engel olan öteki sorunlara ekonomik bir açıklama getirmiştir. Hiçbir yerde, hiçbir siyasal açıklama vermemiştir. Raporun bu bölümünün ve getirdiği hızlandırma stratejisinin belki de ana eksikliği budur.

Sorumların siyasal nedenlerinin analizi, dolayısıyla ekonomik gelişmedeki hızlanmayı desteklemek ve yürütmek için gerekli siyasal değişimlerin düzgün bir tartışması yoktur.

Bu bölümde keskin siyasal köşelerden her düzeyde kaçınılmaktadır:

— Genel düzeyde, kapitalizmden komünizme dönüşüm döneminin siyasal niteliği ve sorunlarından kaçınılmıştır.

— Sovyet toplumdaki toplumsal-sınıfsal ilişkiler düzeyinde, özellikle bürokrasi, demokrasi ve kolektif çiftlikler konularında kaçınılmıştır.

— Partinin öncülüğü düzeyinde, partinin toplumsal ekonomik gelişmeyi hangi yoldan yönlendireceği, özellikle merkeziyetçiliğin boyutları ve uygulanması gibi konulardan kaçınılmıştır.

Bütün bunlar, hızlandırma stratejisinin başarısını sorguya çeken ciddi eksiklerdir. Can alıcı siyasal konulardan kaçınmak, dolayısıyla bazı sorunları açığa çıkarıp çözememek, öyle görünüyor ki bu stratejinin yumuşak karnıdır.

Ekonomik siyasetin ana hatları

Bu bölüme kısa bir giriş yaparken Gorbaçov yoldaş, bu yüzyılın sonunda varılacak somut ekonomik hedeflere ve SBKP’nin ekonomik gelişmeye ilişkin stratejik çizgisinin ana etkenlerine değiniyor:

“... Bu çizginin ardındaki ana etkenler bilimsel teknolojik ilerleme ve toplumun üretici güçlerinin temelli bir dönüşümüdür. Köklü değişiklikleri önceki maddi ve teknik temeller üzerinde yapmak olanaksızdır. Gördüğümüz kadarıyla, çıkış yolu, ulusal ekonominin en son bilimsel ve teknolojik ilerlemeler, bilimin ve teknolojik ilerlemenin öncü kollarındaki atılımlar, ekonomik mekanizmanın ve yönetim sisteminin yeniden yapılması temelinde modernizasyonundan geçiyor.” (agy, s.30)

Bu stratejinin ayrı ayrı yönleri, dört ayrı bölümde ele alınmıştır:

1. Bilimsel teknolojik ilerleme temelinde ulusal ekonominin modernizasyonu.

2. Yiyecek sorununu çözmek: En öncelikli bir görev.

3. Ekonomik yönetim yeni istemlere uygun olmalıdır.

4. Ekonomik büyüme için yedekleri harekete geçirmek.

Bu bölümlerin her birine kısaca bakacağız. Bu arada, Gorbaçof yoldaşın, "bazı teorik fikir ve kavramlara yeni bir bakış" çağrısına da bakacağız.

1. Ulusal ekonominin modernizasyonu

Bilimsel ve teknolojik ilerleme temelinde ulusal ekonomiyi modernleştirmeye ilişkin olarak Gorbaçof yoldaşın sıraladığı görevleri dört grupta toplayabiliriz.

Birinci grup yapısal sorunlara ve yatırıma izlenen siyasettir. Bu, makinaların vb. yenilenmesini, yakıt ve hammaddenin daha iyi kullanılmasını ve üretimi teknik olarak yeniden donatabilmek için yapılacak yatırımları içeriyor.

Yatırımda öncelik, stratejik alanlara verilecekmiş:

"Bilimsel ve teknolojik ilerlemede anahtar rolü oynayan, çabuk ekonomik sonuç veremeyi ve acil toplumsal sorunların çözümünü garantileyen endüstriler daha dinamik olarak yol alacaklardır. Önemli fonlar ve maddi, bilimsel ve insangücü kaynakları, onların gelişmesini hızlandırmak için biriktiriliyor." (agy, s.31)

Makina yapımına özel önem verilecekmiş:

"... Temel bilimsel ve teknolojik fikirlerin maddeleştiği, ulusal ekonominin başka dallarındaki ilerlemeyi belirleyecek emek araçlarının ve makina sistemlerinin geliştirildiği yer burasıdır. Burada, kökten yeni, kaynak tasarruf edici teknolojilere, daha yüksek emek verimliliğine ve daha iyi kalite ürüne toplu ilerlemenin temelleri atılır.

"(...)

"... Yeni nesil makinaların artan ölçüde akması, ulusal ekonominin temelden bir yeniden araçlandırılmasının ve etkinliğinin büyümesinin yolunu döşeyecektir." (agy, s.31-32)

Bunlarla bağlı olarak, yatırımlar, bilgisayar ve bilgisayar-programlarının büyük ölçekli üretime ve kullanıma sokulması ve Enerji Programı'nın uygulanması alanlarında odaklaştırılacaktır. Enerji Programı, enerji tasarrufu sağlayan teknolojilerin, madencilikte ileri teknolojilerin geliştirilmesini ve nükleer enerji kapasitesinin 2,5 kat artırılmasını öngörüyor.

Gorbaçof yoldaş, metal yapımı ve kimya endüstrilerinde daha verimli makinalar kullanma, ulaşımın ve haberleşmenin teknik düzeyinin yükseltilmesi ve inşaat endüstrisinin iyileştirilmesi gereksinimlerinden kısaca söz ediyor.

Bu bölümde, bütün bu gibi önlemler arasında iki cümle ile de tüketim mali üreten endüstrilere değiniyor:

"En birincil öncelik, hafif endüstrinin ve tüketicinin talebini doğrudan karşılayan öteki endüstrilerin geliştirilmesine verilecektir. Bunlar için ileri araçlar yalnızca bu işle uğraşan değil, başka endüstriler tarafından da üretilecektir." (agy, s.33)

Burada, ağır endüstri (Gurup A) ile hafif endüstri (Gurup B) ve tüketici talebini doğrudan karşılayan öteki endüstriler arasındaki ilişki konusunda en azından bir belirsizlik var. Bu konu hem özellikle Sovyetler Birliği'nde ciddi bir sorun oluşturduğu, hem de genelde sosyalizmin temel sorunlarından biri olduğu için, buna değineceğiz.

Bilindiği gibi, üretim aracı üreten endüstrilere gurup A ya da Bölüm I, tüketim mali, geçim aracı üreten endüstrilere ise gurup B ya da Bölüm II denmektedir.

A gurubu - B gurubu ilişkisi

Dedik ki A ve B gurubunda olan

endüstrilerin ilişkisi konusunda bir belirsizlik var. Gorbaçof yoldaş bir yandan hafif endüstrinin geliştirilmesine birincil öncelik verileceğini söylüyor. Ama aynı zamanda bu öncelik, ulusal ekonominin modernleştirilmesine ayrılmış 6,5 sayfa da yalnızca iki cümleyle yer alıyor.

Gorbaçof yoldaş, "halkın yaşam standardını düzenli ve tutarlı iyileştirmek" konusuna eğilen bir başka bölümde, tüketim malları üretimi sorununa yine dönüyor. Ama belirsizlik orada söyledikleri de ortadan kalkmıyor. Orada Gorbaçof yoldaş şöyle diyor:

"... Eğer biz pazarı çeşitli mal ve hizmetlerle dolduramazsak, halkın refahını yükseltme hedefine ulaşamaz. Gerçekten de, tüketim malları ve hizmet üretimini geliştirmeye yönelik çok yönlü programın amacı budur." (agy, s.57)

"İçinde bulunduğumuz beş yılda, tüketim malları üretimi ve perakende ticaret için daha yüksek büyüme oranları garantilemek ve ticaretin ve lokantacılığın örgütlenmesini büyük ölçüde iyileştirmek planlanıyor. Ağır endüstriye, tüm işletmeleri mamul madde üretimine çekme, hafif endüstri ve gıda endüstrisi için kalitesi yüksek materyal ve gereç üretimini garantileme direktifi verilmiştir." (agy, s.58)

Gorbaçof yoldaş, tüketim malları üretiminin büyüme hızı ne kadar artacak, bunu belirlemiyor. Ayrıca, bu büyüme ve "pazarı çeşitli mal ve hizmetlerle doldurma"yı gerçekleştirmek için alınacak somut önlemlerden hiç söz etmiyor. Oysa, ağır endüstri alanındaki büyüme ve gelişme planları için ayrıntılı açıklamalar veriyor. (Örneğin, makina yapımına yapılacak yatırımların gelecek beş yılda %80 artacağını, makina ve gereç üretiminin ise %40 artacağını belirtiyor.) Bu bir tutarsızlıktır.

Önceki kongre raporları, önceliğin gurup A'ya mı, B'ye mi verileceğini açıkça belirtirken, bu kongre raporunda böyle bir açıklık yoktur. (1976'daki 25. Kongre gurup A'ya, 1981'deki 26. Kongre ise gurup B'ye öncelik vermişti.)

Nikolay Rizkof'un 27. Kongre'ye okuduğu ekonomik raporda söylenenler, A ve B konusundaki bulanıklığı hafifletmiyor, daha da artırıyor. Bu raporda Rizkof yoldaş yeni beş yıllık planın önemli bir özelliğini anlatırken şöyle diyor:

"... Eksiksiz tüm endüstriler, tüketim malları üretimine ve hizmet alanını geliştirmeye eskisinden daha fazla yönlendirilmişlerdir. B gurubu endüstrinin büyümesine A gurubundan daha çok öncelik verilmesi planlandı." (Nikolay Rizkof, agy, s.37)

Ulusal ekonominin modernleştirilmesi planı Gorbaçof yoldaşın raporunda ele alınıyor. Rizkof yoldaşın raporu da bunu destekliyor. Her ikisinde de maddi teknik temelin yenileştirilmesine, makina yapım endüstrisini geliştirmeye, bilgisayar kullanımına yapılan vurgu, fiilen, üretim aracı üreten endüstrilere, yani gurup A'ya yüksek düzeyde yatırım ve öncelik anlamı taşıyor.

Bu konuda Gorbaçof yoldaşın raporundaki belirsizlik, sanırız, partiye ve hükümette ciddi bir fikir ayrılığının hâlâ sürmekte olduğunu yansıtır. Herhalde, Sovyet sosyalist gelişmesinin bu aşamasında öncelik gurup A'ya mı, B'ye mi verilmeli sorusu ciddi tartışmalara konu oluyor.

Gerçekte bu tartışma Sovyetler'de 1950'lerden beri süregelmiştir. O zamanlar bazı Sovyet ekonomistleri, ağır endüstride kazanılan başarıların, artık önceliği A'dan B'ye kaydırmaya ve iki ana gurubun büyüme hızını birbirine yaklaştırmaya olanak tanıdığını öne sürmüşlerdi. Hatta 1952'deki 19. Kongre de bu yönde karar almıştı.

Bu uzun tartışmanın kendisi, Sovyet yaşamında önemli bir sorunun varlığını ısrarla sürdürdüğünü yansıtır. Gorbaçof yoldaşın konuyu bulanık bırakması ise, sanırız, son yıllardaki genel ekono-

mik güçlüklerin ve duraklamanın bu önemli sorunu acıllaştırdığını ve eğer hızlanma stratejisi çok dengeli ve yaratıcı bir biçimde uygulanmazsa, bu sorunun daha da acıllaşacağını gösteriyor.

Bu önemli sorun, Sovyetler'de tüketim mali üretimi ve dağıtım sorunudur. Sorunun nedenlerine girmeden önce boyutlarına kısaca bir göz atalım.

İlk bakışta, bu, Sovyet halkının çoğunluğunun yaşam standardına ilişkin "basit" bir sorun gibi görünüyor. Bilindiği gibi, Sovyetler'de birçok temel günlük gereksinim maddesinin ciddi kıtlığı vardır, birçok mali almak için uzun kuyruklar oluşur, kolayca bulunan mallarda ise kalite düşük, çeşit sınırlıdır.

Bu durum bir yandan Sovyet halkının yaşam kalitesini kemirmektedir, öte yandan da parti ve devlet görevlilerine ayrıcalıklar tanımasını getirerek, onlarla emekçi halk yığınları arasında kötü ilişkilerin oluşmasına neden olmaktadır. Yüksek düzeyde görevliler için özel mağazalar, hastaneler ve öteki hizmetler içeren geniş ayrıcalıklar vardır. Bunlar bu görevlilerin, halkın karşılaştığı sorunlarla karşılaşmalarını engellemektedir.

27. Kongre öncesinde ve sırasında *Pravda*'da yayınlanan çok sayıda mektupta, bu özel mağaza ve hizmetlerin varlığı, "toplumsal eşitsizlikleri derinleştiriyor", parti ve hükümet katlarında rüşvet ve yolsuzluğu körüküyor diye şiddetle eleştiriye uğradı. Moskova parti

örgütünün yeni lideri Yeltsin yoldaş, kongre konuşmasında, bu gibi ayrıcalıkların haklı ve gerekli olmayanlarının kaldırılması gerektiğini söyledi. Kongre sırasında yapılan bir basın konferansında Politbüro üyesi olan Aliyef yoldaş, özel mağazalar ve öteki ayrıcalıklar konusunun "tartışılmakta olduğunu" açıkladı.

Özel mağazalar ve ayrıcalıklar sorunu, tüketim malları üretimi ve dağıtımındaki ciddi aksaklıkların yarattığı sorunların yalnızca biri, bir parçasıdır. Gereksinim ya da istek duyulan tüketim mallarının ve hizmetlerin kıtlığı, karaborsa, rüşvet ve yolsuzluğun, bunlarla bağlı birçok olumsuz tutum ve davranışın yeşerdiği bir atmosfer yaratmaktadır.

Tüm bunlar, Sovyetler'de bir başka sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Resmen kabul edilen ama sosyalizmin gelişebilmesi açısından yarattığı ciddi sonuçlar herhalde yeterince kavranmayan bir sorun şudur: Gelir ile tüketimin birbirinden kopması.

Yıllarca Sovyetler'de bu sorun, tüke-

tim malları üretiminin ücretlerdeki ve öteki gelirlerdeki hızlı büyümeyi yakalamaması olarak açıklandı. Oysa, parasal gelirlerde artış, ancak bu parayla daha çok tüketim mali ve hizmet satın alınabilirse, yaşam standardında yükselme getirebilir. Eski açıklamaların bu gerçeği görmezlikten geldiği daha sonra anlaşıldı.

Öte yandan, gelir, yapılan işe göre ödemedir ve bu ödeme ancak tüketim malları alıp kullanarak gerçekleşmiş olur. Bu nedenle, gelirle tüketim arasındaki kopukluk, sosyalizmin "herkese yaptığı işe göre" yasaının çiğnenmesini getirmektedir.

Bunu daha iyi anlayabilmek için *Siyasal Ekonomi: Sosyalizm* başlıklı Sovyet ders kitabından birkaç sayfa okuyalım. (Kitap, G.A. Kozlov'un genel editörlüğü altında hazırlanmış ve İngilizcesi Progress Yayınları'nda 1977'de Moskova'da basılmıştır.)

Siyasal Ekonomi: Sosyalizm'den

"İşe göre dağıtım sosyalist toplumda bir ekonomik yasadır. İşe göre dağıtımın varlığının başlıca nedeni, üretimin, üretim araçlarının sosyalist mülkiyetinin bölünmez egemenliği altında yapılması ve dolayısıyla hiç kimsenin başkasının işinin sonuçlarına el koyma hakkı olmamasıdır.

"İşe göre dağıtım sosyalizm aşamasında gereklidir çünkü sosyalist üretimin gelişme düzeyi öyledir ki tüketim malları bolluğu yoktur ve insanların istekleri tam ve bütün yönleriyle karşılanmaz. Böyle koşullarda toplum, elde olan tüketim mali kaynaklarını çalışan halka, onların toplumsal üretime katkılarına göre dağıtmak zorundadır. Dolayısıyla her emekçi insanın eline geçen maddi pay, toplumun yarar için gördüğü işin nitelik ve niceliğine göre değişir.

"Ayrıca, sosyalizmde emek henüz tam çalışan halk için vazgeçilmez bir yaşamsal gereksinim durumuna gelmemiştir.

"İşe göre dağıtım yasaının gereklerini tutarlı bir biçimde gözetmek, herkesin yeteneğine göre çalışmasını ve bizzat bu çalışma yeteneğinin gelişmesini kamçılar. Daha çok kazanmaya çalışırken, çalışan erkek ya da kadın kendi hünerini geliştirir ve üretimde öncü işçilerin deneyimini özümser. 'Herkesten yeteneğine, herkese işine göre' ilkesinin uygulanması, emek verimliliğini arttırmada güçlü bir esinlendiricidir ve bireysel çıkarla kamu çıkarının en iyi birleştirilmesini sağlar. Bu aynı zamanda en büyük moral önemi taşır, zira işçiler, sömürücüler için değil kendileri için çalıştıklarını ve kendi kişisel çıkarlarının ortak çıkarlarla tümenden bağlı olduğunun bilincindedirler.

"Dolayısıyla, işe göre dağıtım yasaı tüketim malları stoklarının kullanımını öyle belirler ki, bu mallar, her çalışan insana toplumsal üretime yaptığı emek katkısına göre verilir. Sosyalist topluma ilişkin olarak Karl Marks şöyle yazıyor: 'Tekil üretici, topluma ne vermişse — bazı şeyler düşüldükten sonra — aynısını toplumdan geri alır. Toplum verdiği ise kendi tekil emek miktarıdır.'

"İşe göre dağıtım yasaının işleyişi işten kişisel maddi çıkar ve o temelde tüm çalışabilir insanların işe katılımını garantiler.

"İşe göre dağıtım sosyalizmin kapitalizme büyük üstünlüklerinden biridir. Kapitalizmde geniş maddi kaynakları ve insangücünü üretimden uzaklaştıran kazanılmamış geliri ve parazit tüketimi silip atar. Aynı zamanda, 'eşit işe eşit ücret' ilkesinin uygulanmasını, insanların cinsiyet, yaş ve milliyet açısından eşitliğini garantiler. Son olarak, işe göre dağıtım işçinin yeteneklerinin gelişmesini teşvik ederek üretimin de gelişmesini kamçılar. . .

"(...)

"Sosyalist endüstrideki işçiler, kendilerince yaratılmış toplumsal üründen kendi paylarını ... kişisel gelir biçiminde alırlar...

"Sosyalizmde işçilerin gelirleri işgücünün fiyatı değildir zira işgücü artık bir meta değildir. İşe göre ödeme, üretim araçlarının ortak sahibi olan ve kendileri için çalışan işçiler arasında yoldaşça işbirliği ve karşılıklı yardımlaşma ilişkilerini dile getirir." (agy, s.185-188)

"Çalışan halkın kazandığı ücretler, işe göre dağıtım sürecinde ilk adımdır. Ücretlerin toplamı, çalışan halkın emeğinin niteliğine ve niceliğine göre kullanılabileceği, tüketim malları ve hizmetleri içeren toplumsal fonun hacmini gösterir.

"Ama onların ücret biçiminde aldıkları para, kendi başına, toplumsal ürünün parçası değildir. Bunu sağlamak için, dağıtım sürecinin ikinci adımını atmak — parayı metalarla, somut tüketim mallarıyla değiştirmek — gereklidir.

"(...) Ticaretin dağıtım sürecindeki yeri onun görevlerini belirler. Sosyalist toplumda ticaret, işe göre ödeme ilkesinin en tam gerçekleşmesini garantilemek içindir.

"Her işçinin gereksinimi olan tüketim mallarını satın alabilmesi, yani, toplumsal üründen kendi payını alabilmesi için, metaların üretimiyle nüfusun parasal gelirleri arasında, pazarlanabilir meta stoklarıyla efektif talep arasında belli bir orantıyı sağlamak önemlidir.

"Bu orantı bozulursa, çalışan halk kendi parasal gelirlerini harcayamayacak ya da tam tersine, işlev görmemiş mal stokları belirecektir. Her iki durumda da, ekonomi ve çalışan halkın refahı zarar görecektir. SBKP'nin 25. Kongresi, tüketim mallarının üretimini artırarak, kalitesini yükselterek ve çeşidini genişleterek ve aynı zamanda hizmetleri geliştirerek, SSCB'de büyüyen tüketici talebini daha tam karşılama gereksinimini özel olarak vurguladı. SBKP Merkez Komitesi'nin 25. Parti Kongresi'ne raporu, çalışan halkın yaşam standardının yükselmesiyle, onların en çeşitli mal ve hizmetlere olan talebinin giderek artan ölçüde daha tam giderilmesinin birbirinden ayıramayacağını belirtti. Nakit gelirlerin artması, kendi başına, yaşam standardında henüz gerçek bir artış anlamına gelmez. Ayrıca, bazı malların kıtlığı ve hizmetlerin kısıtlılığı, emek için maddi iticiler sağlama olanaklarını azaltıyor ve dolayısıyla tüketim malları üretimi, nüfusun nakit gelirlerinden daha yüksek bir hızda artmalıdır." (agy, s.317-318)

Bu okuduklarımız, sosyalizmde "herkese işine göre" yasasına sıkı sıkıya uymanın can alıcı önemini anlatmaya yetiyor. Aynı zamanda, bu yasanın çiğnenmesinin toplumsal etkilerinin ne kadar yıkıcı olacağını da gösteriyor.

Kitaba göre, bu yasanın uygulanmasının bazı olumlu toplumsal sonuçları şunlardır:

* Herkesin kendi yeteneğine göre çalışmasını kamçılar ve bu yeteneğin kendisinin de gelişmesini getirir.

* Emek verimliliğini arttırmada önemli bir maniveldir.

* Kişisel ve toplumsal çıkarın en iyi birleşimini sağlar.

* İşçilerin, sömürücüler için değil kendileri için çalıştıklarının bilincine varmalarının temellerinden biridir.

* İşten kişisel maddi çıkar kazanılmasını garantiler.

* Kazanılmamış geliri ve parazit tüketimi silip atar.

* İnsanların cinsiyet, yaş ve milliyet açısından (formel) eşitliğini getirir.

* İşçiler arasında yoldaşça işbirliği ve karşılıklı yardımlaşma ilişkilerini dile getirir.

Bunlar yasanın uygulanmasının olumlu toplumsal sonuçlarıdır. Düşünün ki, böyle temel bir yasa, uzunca bir süre çiğnenirse ne olur! Bütün bu sayılanların tersi olur! Yukarıdaki listede yazılanları olumsuzdan sıralayabiliriz.

"Yeni sosyalist insan"ın kişiliği, emek verimliliğinin gelişmesi, bireysel çıkarla toplumsal çıkarın kaynaşması, insanların işe yönelik kişisel maddi çıkar duygusu, insanların formel (gerçek değil — bakınız, R. Yürükoğlu, Yaşayan Sosyalizm, s.79-82) eşitliği, yoldaşça işbirliği ve karşılıklı yardımlaşma ilişkileri hep tehlikedir!

SBKP, ekonominin her alanında emek verimliliğini arttırmayı önüne görev olarak koymuştur. Daha ilerideki bir bölümde Gorbaçov yoldaş şöyle diyor:

"Ulusal gelirden bu yılki büyümenin hemen

hepsi emek verimliliğini arttırmaktan ve malzeme ve enerji tüketimini azaltmaktan gelecektir." (agy, s.52)

Sonra Gorbaçov yoldaş, müsrifliği ve düşük kaliteli üretimi şiddetle eleştiriyor ve bunların yok edilmesi çağrısı yapıyor. Hatta bu amaçla yeni bir yasanın çıkarılmasını öneriyor.

Eğer bu sorunların temelindeki daha köklü sorun çözülmezse (ve bu köklü sorun çözülene kadar) bunlar da çözümez ve emek verimliliğinde artış sağlanamaz.

maz. "Herkese işine göre" yasasının, kağıt üzerinde değil, yalnızca parasal ücretler düzeyinde değil, aynı zamanda tüketim alanında bu ücretlerin gerçekleşmesini sağlayarak, tam ve doğru dürüst işleme garantilenmelidir. Bununla bütün sorunlar çözülecek değildir ama temel, önemli sorunlar çözüm yoluna girmiş ve Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin gelişmesini baltalayan en ciddi etkenler ortadan kaldırılmış olacaktır.

A gurubundaki üretimle B gurubundaki üretimin ilişkisi sorunu

Açıktır ki, tüketim mallarının üretimi ve dağıtımını egemen toplumsal, ekonomik ve siyasal koşulların çerçevesi ve sınırları içinde gerçekleşir. Bunun gibi, "herkese işine göre" yasasının işleyişi de sosyalizmin öteki yasalarının çerçevesi ve sınırları içinde gerçekleşir. Dolayısıyla, bu koşullara ve öteki yasalara değinmeden söz konusu sorun tartışılmaz.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Sovyetler Birliği'nde, öncelik A'ya mı B'ye mi verilmeli diye uzun yıllar tartışıldı. Resmî ve genel Sovyet görüşü, "üretim araçları üretiminin büyümesine öncelik" biçiminde dile getirilmektedir. Önceki bölümde okuduğumuz ders kitabından yine okuyalım.

Birinci olarak, yasanın genel formülasyonuna bakalım:

"Sovyetler Birliği'nin ekonomik gelişmesinin her aşamasında SBKP, tutarlı bir biçimde, ağır endüstrinin, yani üretim araçları üretiminin gelişmesine öncelik veren bir çizgi izlemiştir. Sosyalizmde, üretim araçları üretiminin tüketim nesnelere üretimine göre öncelikli büyümesi nesnel bir ekonomik yasadır." (agy, s.365)

İkincisi, iki gurup arasındaki (aşağıda geçen Bölüm I, A gurubu, Bölüm II, B gurubudur) açıklığın kapanmasına ilişkin şu görüştür:

"... Kapitalist koşullarda olduğunun tersine, sosyalizmde üretim hem Bölüm I'de, hem Bölüm II'de daha hızlı büyür. Toplumsal üretimin hem teknik, hem değer yapısı yükselir. Bu Bölüm I'in büyümesinin önceliğini belirler, ama iki bölümün büyüme hızları arasındaki açıklığın azalması kaydıyla." (agy, s.368)

"Olgun sosyalizm aşamasında, (yasanın — İ.S.) işleyişinde yeni öğeler gelişir: Bilimsel ve teknolojik ilerleme, hem yaşayan, hem maddeleşmiş emekten daha çok ekonomi yapmanın koşullarını yaratmıştır. Bu tüketici için üretimin büyümesini hızlandırmayı ve Bölüm I ile Bölüm II'nin büyüme hızlarını birbirine yaklaştırmayı olanaklı kılar." (agy, s.368)

Üçüncü fikir, Bölüm II'nin (Gurup B'nin) büyüme hızı belli bir süre Bölüm I'inkine yaklaşırsa ya da onu geçerse de, Bölüm I'in öncelikli büyümesi yasası yine işlerliktedir.

"... Belirli dönemlerde, genişletilmiş yenden üretim iki bölümde eşit büyüme hızlarıyla, hatta Bölüm II'de üretimin daha hızlı artması koşullarında yürütülebilir. Ama böyle bir ilişki kalıcı bir karakter kazanırsa, Bölüm I'in, hem değer, hem teknik verimlilik açısından iki bölümde gereksinim duyulan toplam üretim araçlarına göre ürün fazlasının azalmasına yol açacaktır. Bunun sonucunda, genişletilmiş yenden üretim potansiyeli tüketilebilir ve o zaman, üretimin boyutlarını büyütebilmek, Bölüm I'in ürününün daha hızlı büyümesini gerektirir.

"Dolayısıyla, iki bölümün büyümeleri arasında belli bir andaki karşılıklı ilişki ne olursa olsun, üretim araçları üretiminin öncelikli büyüme yasası gücünü korur." (agy, s.367)

Dördüncüsü, bugünkü koşullarda, özellikle bilimsel teknolojik devrimin etkisi sonucu, Sovyet halkını bekleyen görevin, Bölüm I'in daha hızlı büyümesi olduğu fikridir:

"Üretim araçları, yani, giderek daha karmaşık makina, araç ve gereçler üretiminin, bu yasanın işleyişinde özel bir yeri vardır... Tüketim malları üretmek için gerekli makina ve malzeme de Bölüm I'de üretilir. Başka üretim araçları üretmek için üretim araçları üretiminin daha hızlı büyümesi, son çözümlemede, tüm ekonomideki emeğin kullanımında olan sabit üretim malları endeksinin büyümesinin temelidir.

"Şimdi Sovyet ekonomisini bekleyen görev, verimlilikte, bugün ülkede ve ülke dışında kullanılan en iyi emek araçları, malzemeler ve işlemlerden geniş ölçüde üstün olan, temelden yenilerini geliştirmektir. Bu ilkenin uygulanması, komünizmin maddi ve teknik temellerini inşa etmenin gerekliliklerine yanıt veriyor. Birinci dereceden önemli bir başka sorun da genellikle, modası geçmiş makinaları yenilemek, endüstri, tarım, ulaşım ve haberleşmede ana halka olan işlemlerin tümünden mekanizasyonu ve otomasyonudur." (agy, s.366-367)

"...Bölüm I'in daha hızlı gelişmesi, hızla gelişen temel üretim mallarını yenileme, çok yönlü mekanizasyonu tamamlama ve üretim süreçlerinin otomasyonunu yağınlştırma gereksinimini gidermeyi olanaklı kılıyor." (agy, s.368)

Burada bir noktaya işaret edelim. Bu okuduğumuz kitap yayımlandıktan birkaç yıl sonra, SBKP'nin 1981'deki 26. Kongresi'nde, büyümede Bölüm II'ye (Gurup B'ye) öncelik tanıdı ve aynı öncelik, Rizkof yoldaşın 27. Kongre'ye sunduğu ekonomik raporda da vardır.

Beşincisi, bu kitap Bölüm I'e öncelikli vurgularken, aynı zamanda tüketim mallarının miktarında paralel bir büyüme olduğunu da belirtiyor:

"...Teknolojik ilerlemeyle, onun (Bölüm I'e büyümede öncelik yasanının — İ.S.) işleyişi, tüketici için üretimin hızlanmasının temelini döşer." (agy, s.367)

"Üretim araçları üretiminin güçlü bir biçimde büyümesi, tüketim malları üretimindeki yüksek büyüme hızlarını belirler. Üretim

araçları üretiminin yıllık belli bir büyüme hızıyla sosyalist endüstrinin verimliliğini yükseltmek, tüketim malları üreten endüstrilerde daha yüksek büyüme hızlarını garanti-ler..." (agy, s.369-370)

Altıncısı, kitap, yukarıda söylenen bazı fikirlerle görünüşte çelişik bir değerlendirme yapıyor:

"... Sosyalizm altında üretim araçları üretimindeki büyüme, tüketim malları üretimini artırma ve halkın refahını iyileştirme görevine bağımlı kılınır." (agy, s.367)

Son olarak, şunu belirtelim ki, bütün bu tartışma, şöyle bir mantık çerçevesinde yürüyor: Üretimi, üretim araçları üretimini arttırarak genişletmek, ancak tüketim malları ve hizmetler pahasına, bunlarda bir azalmayla gerçekleşir.

"... Toplumun gelişmesi, üretimin çapını genişletmekle halkın tüketiminin aralıksız artması arasında en verimli bileşimi sağlama gerekliliği demektir. ...

"Birikimi ve tüketimi en verimli bir biçimde birleştirebilmek çelişkili bir süreçtir çünkü belirli bir anda birinin artması ötekini azaltması anlamına gelir." (agy, s.218)

Görüldüğü gibi burada ciddi bir teorik karmaşa vardır. Bunun yıllardır, ısrarla sürmesi, ekonomik planlama ve örgütlemeye ciddi eksikliklerle de bağlıdır ama herşeyden önce şununla bağlıdır: Emek verimliliğini, Sovyetler'in sosyalist gelişmesinin bugünkü aşamasında hem olanaklı, hem gerekli olan düzeye yükseltmedeki başarısızlıkla.

Tüketim malları kıtlığını, bunların üretim ve dağıtımındaki öteki sorunları gurup A'da (Bölüm I'de) üretimi arttırmakla gurup B'de (Bölüm II'de) üretimi arttırmak arasındaki "çelişki"yle açıklamak ve haklı göstermek çabası vardır. Sanki tüketim malları alanındaki sıkıntı, gurup A'ya (Bölüm I'e) öncelik vermekten kaynaklandı. Sanki, gurup B'ye (Bölüm II'ye) öncelik verince bütün bu sorunlar çözülecek!

Bize öyle geliyor ki, tüketim malları üretimi ve dağıtımının geri kalışı ve bu alandaki tüm eksiklikler, aksaklıklar, hiç de gurup A ile B arasındaki dengeden kaynaklanmıyor. Tam tersine, sorun, her iki guruptaki sorunlardan, başarısızlıklardan, eksikliklerden kaynaklanıyor ama bunlar kendini en çok gurup A'da açığa vuruyor.

Başka bir deyişle, tüketim alanındaki sorunlar ve eksiklikler, üretim alanındaki, ama en başta da üretim araçları üretimindeki sorunların ve eksikliklerin ürünüdür. Bu durumda gurup A'nın (Bölüm I'in) nesnel bir olgu olan önceliği, kendini tersinden dayatıyor. Tüm eksiklikler, bozukluklar, öncelikle bu alandan kaynaklanıyor.

Tüketim malları üretiminin geride kalışını gurup A'nın öncelikli büyüme yasasına bağlamak en başta mantık olarak sakattır.

Eğer, üretimin teknik düzeyini yükseltmek sonsuz bir süreçse ve eğer komünizm üretim araçları üretiminin çok yüksek bir gelişme düzeyini gerektirirse, ama bu düzeye ancak tüketimin artması pahasına erişilebilirse, o zaman komünizme nasıl varılacak? Zira komünizm aynı zamanda tüketim mallarının bolluğunu da gerektiriyor. "Herkese işine göre" ilkesi, toplumsal üretim, üyelerinin tüm maddi gereksinimlerini karşılayabilir duruma ulaşmadan, nasıl "herkese gereksinimine göre" ilkesine dönüşecek?

Açıktır ki, tüketim malı üretim ve dağıtımındaki sorunları, gurup A'nın önceliğiyle açıklayan mantık çıkmazdır. Üstelik komünizme geçişi de çıkmaza sokuyor. Çünkü sosyalizmin bir başka yasasını, "toplumsal emeğin verimliliğinde kesintisiz artış yasasını" dikkate almıyor. Bu teorik yanlışın kaynağı, emek verimliliğine ilişkin pratik eksikliklerdir. Bunlara gelecek sayımızda daha geniş değineceğiz.

(Devam edecek)